

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

**Післядипломна
педагогічна освіта**

**Євген КАЧКАР
Олег ТКАЧЕНКО**

Черкаси
2026

Рекомендовано до друку вченою радою КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради». Протокол № 2 від 03 червня 2026 року

АВТОРИ:

Євген КАЧКАР методист навчально-тренінгового центру STEM-освіти комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», кандидат технічних наук, доцент;

Олег ТКАЧЕНКО, методист навчально-тренінгового центру STEM-освіти комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради».

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Лариса СТРИЖАК, методист відділу координації фахового та спеціалізованого професійного розвитку особистості комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»;

Андрій КОВАЛЬОВ, начальник відділу інноваційної та патентної діяльності Національного університету цивільного захисту України, доктор технічних наук, старший науковий співробітник.

Качкар Є, Ткаченко О. Шкільний щит: правила безпеки та алгоритми дій у надзвичайних ситуаціях: навчально-методичний посібник. Черкаси: КНЗ «ЧОППОП», 2026. 60 с.

Навчально-методичний посібник «Шкільний щит» розроблений як практичний інструмент для гарантування безпеки в закладах освіти під час війни та інших кризових ситуацій.

Матеріал охоплює повний цикл безпеки: від створення карти ризиків закладу до чітких інструкцій під час конкретних загроз – пожеж, повітряних тривог, хімічних атак та сучасних «фейкових» мінувань у Telegram-каналах. Особливу увагу приділено психології поведінки: як вчителю швидко зупинити паніку, правильно комунікувати з дітьми різного віку та стабілізувати клас за 30 секунд. Посібник містить детальні протоколи евакуації, де чітко розподілені ролі між директором, вчителями та охороною, що дозволяє уникнути хаосу. Для закріплення навичок додано сценарії тренувань, стрес-тести та розбір реальних кризових кейсів. Практична частина доповнена готовими шаблонами документів, чек-листами та QR-кодами на відеоінструкції.

Видання розраховане на керівників закладів освіти, педагогів, вихователів та працівників охорони. Воно допоможе перетворити теоретичні знання на злагоджений план дій, який може врятувати життя

© КНЗ «ЧОППОП Черкаської обласної ради», 2026

ЗМІСТ

I.	ВСТУП	4
1.	СИСТЕМА БЕЗПЕКИ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ	6
2.	ПСИХОЛОГІЯ ПОВЕДІНКИ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	12
3.	АЛГОРИТМИ ДІЙ ПРИ НАЙПОШИРЕНІШИХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	20
4.	ЕВАКУАЦІЯ: ПОВНИЙ ПРОТОКОЛ	28
5.	ТРЕНУВАННЯ ТА МОДЕЛЮВАННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	36
6.	ГОТОВІ ПРАКТИЧНІ КЕЙСИ	44
7.	ДОКУМЕНТИ, ШАБЛони, ЧЕК-ЛИСТИ ТА QR-ДОДАТКИ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	51
	ВИСНОВКИ	
III	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний освітній простір в Україні функціонує в умовах екстремальних безпекових ризиків, зумовлених повномасштабними воєнними діями, постійними техногенними загрозами, інформаційними атаками та терористичними проявами. У таких обставинах традиційні підходи до забезпечення безпеки потребують перегляду: фізичний захист учасників освітнього процесу нерозривно пов'язаний із їхньою психологічною стійкістю та готовністю до адекватного реагування на кризи.

Аналіз практичного досвіду свідчить, що значна частина негативних наслідків під час надзвичайних ситуацій (НС) виникає не лише через дію самого небезпечного фактора, а внаслідок дезорганізації, панічних реакцій та порушення комунікації всередині колективу. Постійна психоемоційна напруга, викликана повітряними тривогами та високим рівнем інформаційного навантаження, робить проблему психологічної підготовки педагогів пріоритетним напрямом забезпечення комплексної безпеки закладів освіти.

Обґрунтування проблеми. Психологія поведінки в екстремальних умовах базується на специфічних механізмах, де раціональне мислення часто поступається **автоматичним моделям поведінки** та емоційним реакціям. В умовах стресу спостерігається мобілізація нервової системи, звуження уваги та порушення здатності до глибокого аналізу ситуації. Для дітей характерною є підвищена емоційна залежність від дорослого, що покладає на педагога особливу відповідальність: його невербальні реакції (міміка, інтонація, швидкість дій) стають для дитини головним маркером рівня загрози.

Мета та завдання посібника. Головною метою даного видання є формування у працівників закладів освіти цілісної системи знань та **практичних навичок управління групою** в умовах НС.

Для досягнення цієї мети передбачено вирішення таких завдань:

- розкриття психологічних механізмів виникнення та поширення **паніки** («емоційного зараження»);
- ознайомлення з **віковими особливостями** реагування дітей (від дошкільників до підлітків) на кризові події;
- опанування алгоритмами **кризової комунікації**, що базуються на чіткості, стислості та емоційній нейтральності команд;

- навчання методам швидкої психологічної **стабілізації** емоційного стану учасників освітнього процесу;
- визначення засад організації післякризової підтримки та дебрифінгу персоналу.

Практична значущість. Матеріали посібника мають чітко виражену практичну спрямованість. Вони передбачають не лише теоретичне ознайомлення з проблемою, а й систематичне відпрацювання навичок через **моделювання кризових сценаріїв** та рольові ігри. Впровадження запропонованих методик, зокрема вправи «30 секунд на стабілізацію» дозволяє мінімізувати ризики виникнення тисняви, хаосу та блокування евакуаційних шляхів у перші хвилини небезпеки.

Очікувані результати. Систематична підготовка за програмою посібника сприятиме підвищенню стресостійкості персоналу, забезпеченню керованості дитячих колективів у критичних ситуаціях та, як наслідок, максимально ефективному збереженню життя і здоров'я всіх учасників освітнього процесу

*Євген КАЧКАР, методист навчально-тренінгового центру STEM-освіти,
к.т.н., доцент;*

*Олег ТКАЧЕНКО, методист навчально-тренінгового центру STEM-освіти
КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних
працівників Черкаської обласної ради»*

СИСТЕМА БЕЗПЕКИ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

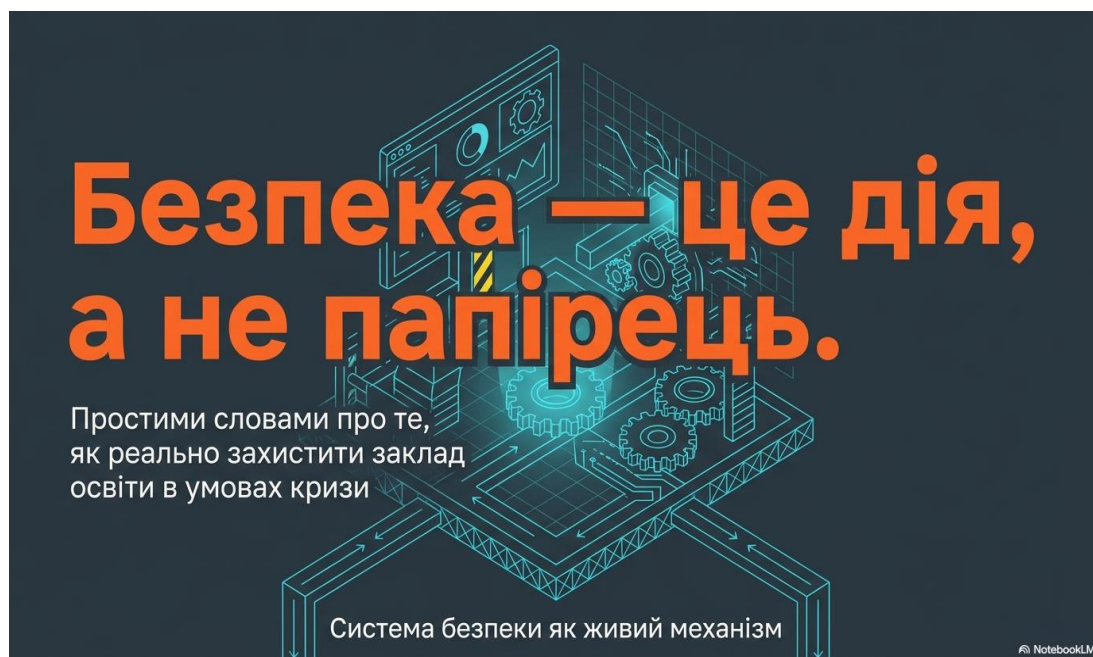
Сучасний заклад освіти функціонує в умовах підвищених безпекових ризиків, пов'язаних із воєнними загрозами, терористичними проявами, інформаційними атаками, техногенними аваріями, пожежами, мінуваннями, надзвичайними ситуаціями природного та соціального характеру. В умовах воєнного стану питання організації безпечного освітнього середовища набуває не лише педагогічного, а й стратегічного значення.

Практика останніх років засвідчує, що значна кількість надзвичайних ситуацій у закладах освіти супроводжується:

- дезорганізацією персоналу;
- панічною поведінкою учасників освітнього процесу;
- відсутністю чіткої системи управління;
- дублюванням або втратою функцій;
- несвоєчасним реагуванням;
- порушенням алгоритмів взаємодії зі спеціальними службами.

Особливо небезпечними є ситуації, коли працівники закладу не мають сформованих практичних навичок реагування, а безпекова документація існує формально та не адаптована до реальних загроз конкретного закладу освіти.

Саме тому створення цілісної системи безпеки закладу освіти є одним із ключових завдань адміністрації, педагогічного колективу та засновника закладу.

Значення системного підходу до безпеки

Безпека закладу освіти не може обмежуватись окремими інструктажами або епізодичними евакуаційними тренуваннями. Ефективне реагування у кризових ситуаціях можливе лише за умови функціонування комплексної системи безпеки, яка включає:

- чіткий розподіл відповідальності;
- постійно діючий штаб реагування;
- кризову групу;
- алгоритми дій персоналу;
- практичні тренування;
- систему комунікації;
- взаємодію з екстреними службами;
- аналіз ризиків та прогнозування загроз.

Системний підхід дозволяє:

- мінімізувати хаос під час НС;
- скоротити час прийняття рішень;
- знизити рівень паніки;
- забезпечити керованість персоналу;
- підвищити рівень захисту дітей та працівників;
- сформувати культуру безпеки в закладі освіти.

Особливістю даного розділу є його виражена практична орієнтація. Традиційний підхід до питань цивільного захисту в закладах освіти

часто зводиться до ознайомлення з нормативними документами, формального проведення інструктажів, шаблонних евакуаційних заходів.

Однак реальні надзвичайні ситуації потребують від персоналу:

- швидкого прийняття рішень;
- роботи в умовах стресу;
- здатності координувати дії великої кількості людей;
- оперативної комунікації;
- психологічної стійкості;
- практичних навичок кризового реагування.

Саме тому структура розділу побудована таким чином, щоб поєднати теоретичне обґрунтування, алгоритми дій, практичні вправи, моделювання кризових ситуацій, рольові сценарії, аналіз типових помилок.

Обґрунтування необхідності практичних тренувань

Психофізіологічні дослідження свідчать, що в умовах небезпеки людина втрачає здатність ефективно діяти виключно на основі теоретичних знань. У кризових ситуаціях домінують: емоційна реакція, страх, паніка, когнітивне перевантаження.

Саме тому алгоритми безпеки повинні бути доведені до рівня практичного автоматизму. Регулярні тренування дозволяють:

- сформувати навички швидкого реагування;
- зменшити рівень паніки;
- підвищити впевненість персоналу;
- виявити слабкі місця системи безпеки;
- удосконалити взаємодію між працівниками;
- адаптувати алгоритми до специфіки конкретного закладу.

Особливо важливими є практичні сценарії, максимально наближені до реальних умов:

- пожежа;
- мінування;
- повітряна тривога;
- відсутність електропостачання;
- проникнення сторонніх осіб;
- масова паніка;
- блокування евакуаційних виходів.

Значення чіткого розподілу ролей

Однією з головних причин неефективного реагування під час НС є невизначеність функцій персоналу. У критичних умовах працівники можуть:

- дублювати дії один одного;
- втрачати контроль над ситуацією;
- очікувати команд;
- залишати небезпечні ділянки без контролю.

Тому в межах даного розділу особлива увага приділяється структурі управління, функціоналу кожного працівника, ролям адміністрації, алгоритмам комунікації, створенню кризових груп.

Наявність чітко визначених функцій забезпечує:

- оперативність реагування;
- дисципліну;
- керованість процесів;
- зниження ризику хаотичних дій.

Важливість паспорта безпеки та карти ризиків

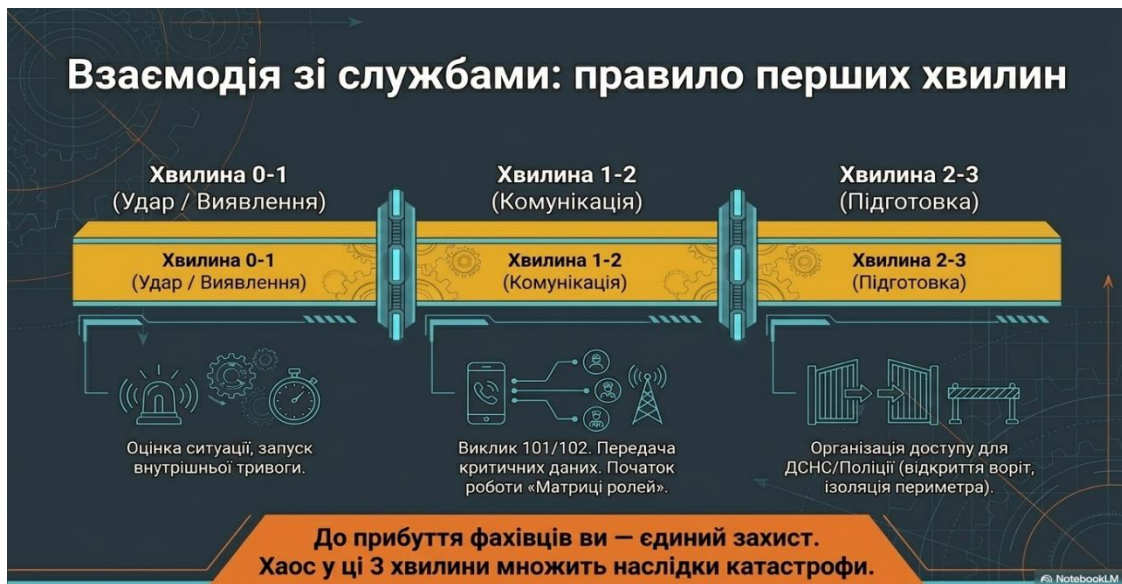
Паспорт безпеки закладу освіти та карта ризиків є базовими інструментами прогнозування та управління небезпеками. Їхнє практичне значення полягає у:

- виявленні потенційно небезпечних зон;
- оцінці рівня ризиків;
- плануванні евакуаційних маршрутів;
- підготовці персоналу до різних сценаріїв;
- забезпеченні швидкого реагування служб.

Окрема увага приділяється аналізу:

- сліпих зон;
- технічних ризиків;
- вразливих ділянок території;
- проблемних маршрутів евакуації.

Практична робота з картою ризиків дозволяє не лише виявляти загрози, а й формувати превентивні механізми їх мінімізації.

Взаємодія з екстреними службами як елемент безпеки

Ефективне реагування на НС неможливе без налагодженої взаємодії між закладом освіти та:

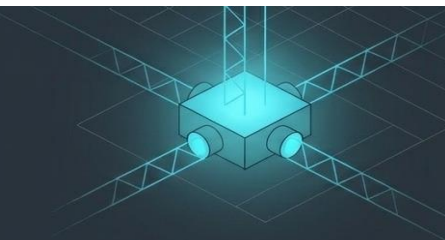
- ДСНС;
- Національною поліцією;
- медичними службами;
- органами місцевого самоврядування;
- територіальною обороною.

У більшості кризових ситуацій саме перші хвилини визначають рівень наслідків. Тому персонал повинен:

- знати алгоритм виклику служб;
- вміти передавати критично важливу інформацію;
- забезпечувати доступ спецслужб;
- координувати евакуацію;
- підтримувати порядок до прибуття фахівців.

Практичні тренування взаємодії зі службами дозволяють:

- скоротити час реагування;
- уникнути інформаційного хаосу;
- забезпечити ефективне управління ситуацією;
- підвищити рівень міжвідомчої координації.

Безпека починається з тебе.

1. Оновіть функціональні ролі (без формалізму).
2. Пройдіть територію та знайдіть «сліпі зони».
3. Заплануйте тренування на «м'язову пам'ять», а не для галочки.

Система працює лише тоді, коли працюємо ми.

© NotebookLM

Очікувані результати опрацювання розділу

Після опрацювання розділу учасники освітнього процесу повинні:

- розуміти структуру системи безпеки закладу освіти;
- знати функції та відповідальність персоналу;
- володіти алгоритмами реагування;
- вміти діяти в умовах стресу;
- організовувати евакуацію;
- взаємодіяти з екстреними службами;
- аналізувати ризики;
- проводити практичні тренування та моделювання НС.

Формування ефективної системи безпеки закладу освіти є невід'ємною складовою сучасного освітнього процесу та одним із ключових елементів захисту життя і здоров'я дітей та працівників.

Лише системна, практично орієнтована та регулярно відпрацьована модель безпеки здатна забезпечити готовність закладу освіти до реагування на сучасні виклики та надзвичайні ситуації різного характеру.

У зв'язку з цим особливого значення набувають:

- практичні тренування;
- рольові моделювання;
- кризові сценарії;
- алгоритми управління;
- міжвідомча взаємодія;
- культура безпеки як складова освітнього середовища.

ПСИХОЛОГІЯ ПОВЕДІНКИ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Загальна характеристика проблеми

Сучасний освітній простір функціонує в умовах підвищеного рівня безпекових ризиків, зумовлених воєнними діями, техногенними загрозами, інформаційними атаками, терористичними проявами та іншими надзвичайними ситуаціями (далі – НС). За таких умов забезпечення фізичної безпеки учасників освітнього процесу нерозривно пов'язане із забезпеченням їхньої психологічної стійкості та готовності до адекватної поведінки в кризових ситуаціях.

Аналіз практики реагування закладів освіти на надзвичайні ситуації свідчить, що значна частина негативних наслідків виникає не лише внаслідок дії небезпечного фактора, а через:

- панічні реакції;
- дезорганізацію колективу;
- порушення комунікації;
- неузгодженість дій персоналу;
- психологічну дестабілізацію дітей.

Особливої актуальності проблема набуває в умовах тривалого психоемоційного навантаження, пов'язаного з воєнним станом, систематичними повітряними тривогами, повідомленнями про мінування закладів освіти та високим рівнем інформаційної напруги в суспільстві.

У зв'язку з цим психологічна підготовка педагогічних працівників і формування навичок кризової поведінки учасників освітнього процесу є одним із пріоритетних напрямів забезпечення комплексної безпеки закладу освіти.

Науково-теоретичні засади психології поведінки в надзвичайних ситуаціях

Поведінка людини в умовах небезпеки визначається комплексом психофізіологічних реакцій, спрямованих на забезпечення виживання. У кризових умовах активізуються механізми екстреного реагування, що супроводжується:

- мобілізацією нервової системи;
- підвищенням рівня тривоги;
- звуженням уваги;
- порушенням здатності до складного аналізу;

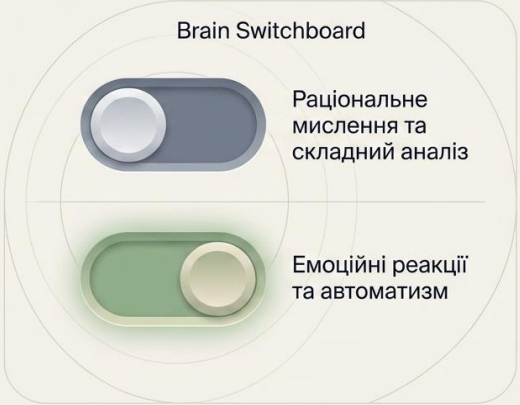
- домінуванням емоційних реакцій над раціональним мисленням.

Чому під час крику сирени ми діємо на автопілоті

В умовах високого стресу мобілізація нервової системи вмикає здатність до складного аналізу. Відбувається різке звуження уваги. Людина не думає — вона миттєво переходить на базові налаштування:

- Діє за сформованими автоматичними моделями.
- Спирається на попередній досвід.
- Копіює поведінку авторитетних осіб поруч.

Це нормальна фізіологічна реакція виживання, а не слабкість.

Brain Switchboard

Раціональне мислення та складний аналіз

Емоційні реакції та автоматизм

NotebookLM

Наукові дослідження у сфері кризової психології свідчать, що в умовах високого стресу людина переважно діє відповідно до:

- сформованих автоматичних моделей поведінки;
- попереднього практичного досвіду;
- емоційного стану групи;
- поведінки авторитетних осіб.

Для дошкільного віку характерним є підвищений рівень емоційної залежності від дорослого. У ситуації небезпеки діти орієнтуються насамперед на поведінку педагога, оцінюючи рівень загрози через:

- інтонацію;
- міміку;
- невербальні реакції;
- характер команд;
- швидкість дій дорослого.

Таким чином, психологічний стан педагогічного працівника безпосередньо впливає на рівень керованості дитячого колективу та ефективність реагування на НС.

Мета та завдання розділу

Метою розділу є формування у працівників закладів освіти системи знань і практичних навичок щодо: психологічних особливостей поведінки дітей у НС, механізмів виникнення паніки, управління поведінкою групи, кризової комунікації, психологічної

стабілізації учасників освітнього процесу, організації післякризової підтримки.

Основними завданнями є:

- формування розуміння психологічних механізмів поведінки людини в умовах небезпеки;
- ознайомлення педагогічних працівників із віковими особливостями реагування дітей;
- розвиток навичок кризової комунікації;
- формування практичних умінь стабілізації емоційного стану дітей;
- підготовка персоналу до роботи в умовах масової тривоги та паніки;
- формування навичок післякризової психологічної підтримки.

Психологія паніки та поведінки натовпу

Одним із найбільш небезпечних факторів у надзвичайних ситуаціях є паніка – неконтрольований емоційний стан, що супроводжується:

- втратою критичного мислення;
- хаотичними діями;
- порушенням дисципліни;
- різким зниженням здатності до раціональної оцінки ситуації.

Паніка передається як вірус: механізм «емоційного зараження»

Паніка — це неконтрольований емоційний стан із повною втратою критичного мислення. Вона ніколи не залишається індивідуальною. У замкнутому просторі з великою кількістю дітей тривога поширюється миттєво через емоційне зараження.

Що провокує хвилю:

- Хаотична поведінка дорослих.
- Суперечливі команди та крики.
- Раптовість події та відсутність достовірної інформації.

Емоційне зараження

© NotebookLM

У закладах освіти ризик виникнення панічних реакцій є особливо високим через:

- велику кількість дітей у замкнутому просторі;

- емоційну взаємозалежність учасників освітнього процесу;
- обмежені шляхи евакуації;
- недостатню психологічну зрілість дітей.

Наукові дослідження свідчать, що паніка поширюється за принципом емоційного зараження, коли тривожний стан окремих осіб швидко передається іншим учасникам групи. Основними чинниками виникнення паніки є:

- відсутність достовірної інформації;
- суперечливі команди;
- крики;
- хаотична поведінка дорослих;
- раптовість події;
- фізичне скупчення людей.

Особливо небезпечними є:

- тиснява;
- блокування евакуаційних виходів;
- одночасний рух зустрічних потоків людей;
- повернення за особистими речами;
- неконтрольоване використання мобільних телефонів.

Вікові особливості поведінки дітей у НС

Дошкільний вік. Для дітей дошкільного віку характерними є:

- недостатнє розуміння причин небезпеки;
- виражена емоційна залежність від дорослих;
- високий рівень тривожності;
- схильність до дезорієнтації.

У кризових умовах можливі такі поведінкові реакції:

- плач;
- ступор;
- хаотичні рухи;
- відмова від переміщення;
- пошук батьків;
- приховування в приміщенні.

Ефективна взаємодія з дошкільнятами передбачає:

- використання коротких інструкцій;
- фізичний супровід;
- постійний візуальний контакт;
- спокійний тембр голосу;
- уникнення складних пояснень.

Віковий компас: від плачу до навіюваності

Дошкільнята

Стан: Не розуміють причин небезпеки, висока тривожність.

Реакція: Плач, ступор, відмова йти, спроба сховатися в кімнаті.

Потреба: Фізичний супровід (взяти за руку), постійний візуальний контакт.

Молодша школа

Стан: Розуміють загрозу, але не мають навичок саморегуляції. Підвищена навіюваність.

Реакція: Емоційне наслідування однолітків (один побіг — побігли всі).

Потреба: Чітка дисципліна, постійний контроль з боку вчителя, стабілізація емоцій.

NotebookLM

Молодший шкільний вік. Учні молодшого шкільного віку вже здатні усвідомлювати наявність загрози, однак мають недостатньо сформовані навички емоційної саморегуляції. Для цієї вікової категорії характерними є:

- підвищена навіюваність;
- орієнтація на поведінку вчителя;
- емоційне наслідування однолітків;
- потреба в постійному контролі.

Основними завданнями педагога є:

- підтримання дисципліни;
- стабілізація емоційного стану;
- забезпечення організованого переміщення;
- попередження паніки.

Підлітковий вік. Підлітковий вік характеризується: підвищеною емоційною нестабільністю, схильністю до протестної поведінки, прагненням до самостійності, потребою в соціальному схваленні.

У надзвичайних ситуаціях підлітки можуть:

- ігнорувати команди;
- створювати додатковий інформаційний шум;
- поширювати неперевірену інформацію;
- фіксувати події на мобільні пристрої;

- демонструвати агресивні або іронічні реакції.

У роботі з підлітками особливе значення мають:

- авторитет педагога;
- чіткість команд;
- контроль інформаційного простору;
- недопущення конфліктної комунікації.

Кризова комунікація в умовах НС

Кризова комунікація є одним із ключових інструментів управління поведінкою учасників освітнього процесу під час надзвичайних ситуацій. Ефективність кризової комунікації визначається:

- швидкістю передачі інформації;
- чіткістю формулювань;
- емоційною стабільністю мовця;
- відсутністю суперечливих повідомлень.

У стані стресу людина здатна сприймати лише обмежений обсяг інформації, тому команди повинні бути:

- короткими;
- однозначними;
- конкретними;
- емоційно нейтральними.

Рекомендується використовувати:

- прості дієслівні конструкції;
- повторювані команди;
- контрольований темп мовлення;
- спокійну інтонацію.

Неприпустимими є:

- крики;
- емоційні оцінки;
- складні пояснення;
- припущення;
- озвучення неперевіреної інформації.

Коли сирена змовкає: післякризовий шлейф

Подія завершується, але тіло та психіка все ще пам'ятають загрозу. Тривалий час після НС діти (і дорослі) можуть демонструвати тривожність, зниження мотивації або раптову агресію.

Що робити далі?

Обов'язкові стабілізаційні вправи, психологічні бесіди з дітьми, консультації для батьків та дебрифінг для персоналу, щоб випустити залишкову напругу.

© NotebookLM

Післякризова психологічна підтримка

Після завершення НС учасники освітнього процесу можуть тривалий час перебувати у стані психологічного напруження. Найпоширенішими наслідками є:

- тривожність;
- страх;
- емоційна нестабільність;
- агресивність;
- порушення сну;
- психосоматичні реакції;
- зниження навчальної мотивації.

Особливу увагу необхідно приділяти: дітям молодшого віку, дітям із попереднім травматичним досвідом, працівникам, які безпосередньо брали участь у реагуванні на НС. Післякризова підтримка повинна включати:

- психологічні бесіди;
- стабілізаційні вправи;
- консультації для батьків;
- дебрифінги персоналу;
- моніторинг психоемоційного стану дітей.

Практична спрямованість розділу

Практична підготовка є обов'язковою складовою формування психологічної готовності персоналу до дій у надзвичайних ситуаціях. Метою практичних занять є:

- формування навичок управління емоційним станом;
- відпрацювання кризової комунікації;
- навчання швидкій стабілізації групи;
- розвиток стресостійкості.

Практичні вправи повинні проводитись систематично та включати: моделювання кризових ситуацій, рольові сценарії, командні вправи, аналіз типових помилок, оцінювання ефективності реагування.

Практична вправа «30 секунд на стабілізацію класу»

Мета вправи. Формування у педагогічних працівників навичок: швидкого психологічного реагування, стабілізації емоційного стану дітей, управління групою в перші секунди НС.

Основні завдання вправи:

- відпрацювання чітких коротких команд;
- контроль емоційної поведінки педагога;
- формування навичок швидкої організації дітей;
- зниження ризику виникнення паніки.

Методика проведення. Учасникам пропонується кризовий сценарій: «У закладі освіти оголошено термінову евакуацію».

Протягом 30 секунд педагог повинен: організувати увагу дітей, припинити хаотичну поведінку, дати перші інструкції, підготувати групу до евакуації.

Критерії оцінювання. Оцінюються: чіткість команд, емоційна стабільність педагога, швидкість реакції, рівень організованості дітей, ефективність комунікації.

Психологічна готовність персоналу та учасників освітнього процесу є важливим компонентом комплексної системи безпеки закладу освіти. Систематична психологічна підготовка, поєднана з практичним моделюванням надзвичайних ситуацій, сприяє:

- підвищенню рівня стресостійкості;
- формуванню навичок керованої поведінки;
- мінімізації панічних реакцій;
- забезпеченню ефективної евакуації;
- збереженню життя та здоров'я учасників освітнього процесу.

АЛГОРИТМИ ДІЙ ПРИ НАЙПОШИРЕНІШИХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

В умовах сучасних безпекових викликів заклади освіти дедалі частіше стикаються із надзвичайними ситуаціями різного характеру: пожежами, повітряними тривогами, анонімними повідомленнями про мінування, проникненням сторонніх осіб, техногенними аваріями,

витокom небезпечних речовин, масовими отруєннями та іншими кризовими подіями.

Особливої актуальності проблема набуває в умовах воєнного стану, зростання рівня терористичних загроз, інформаційно-психологічного тиску та високого рівня емоційного навантаження на учасників освітнього процесу.

Аналіз реальних надзвичайних ситуацій у закладах освіти свідчить, що критичні наслідки часто виникають не лише через саму подію, а через:

- відсутність чітких алгоритмів реагування;
- несформованість практичних навичок персоналу;
- паніку;
- хаотичні дії;
- порушення комунікації;
- неправильне оцінювання ризиків;
- несвоєчасне прийняття рішень.

Рівень безпеки дітей, масштаби наслідків та ефективність евакуації визначаються виключно правильними діями у перші хвилини.

NotebookLM

У більшості випадків саме перші хвилини після виникнення загрози визначають:

- рівень безпеки дітей;
- масштаби наслідків;
- ефективність евакуації;
- швидкість реагування служб;

- психологічний стан учасників освітнього процесу.

Саме тому формування системи чітких, зрозумілих та практично відпрацьованих алгоритмів дій є одним із ключових елементів безпеки закладу освіти.

Мета розділу. Основною метою розділу є формування у працівників закладів освіти: практичної готовності до реагування на НС, навичок кризового управління, здатності діяти в умовах дефіциту часу, психологічної стійкості, уміння координувати дії великої кількості людей, навичок взаємодії з екстреними службами, алгоритмічного мислення у кризових ситуаціях.

Розділ спрямований насамперед на підготовку персоналу до реальних сценаріїв, максимально наближених до практичних умов.

Практична спрямованість розділу

Традиційна система інструктажів у сфері цивільного захисту часто має формальний характер і не забезпечує готовності персоналу до реальних кризових ситуацій. Теоретичне ознайомлення з правилами безпеки без практичного відпрацювання не формує необхідного рівня поведінкової готовності.

Психологічні та поведінкові дослідження доводять, що в умовах небезпеки людина:

- втрачає частину когнітивного контролю;
- діє під впливом страху;
- допускає імпульсивні рішення;
- погано сприймає складні інструкції;
- орієнтується на автоматизовані моделі поведінки.

Саме тому алгоритми реагування повинні бути: простими, зрозумілими, структурованими, багаторазово відпрацьованими на практиці.

У межах даного розділу передбачено:

- рольові симуляції;
- моделювання кризових ситуацій;
- практичні вправи;
- сценарії евакуації;
- аналіз помилок;
- тренування в умовах стресу;
- кейсове навчання.

Такий підхід дозволяє сформувати у персоналу не лише знання, а й реальні навички кризового реагування.

Пожежа: Швидкість, видимість та абсолютний контроль приміщень.

Головна помилка: Спроба самостійно гасити масштабне займання замість негайної евакуації та виклику рятувальників. Дим – токсичний, вогонь поширюється миттєво.

NotebookLM

Значення алгоритмів дій у надзвичайних ситуаціях

Алгоритм дій – це структурована послідовність рішень та практичних кроків, яка дозволяє персоналу діяти швидко, скоординовано та без зайвих втрат часу. У кризових ситуаціях алгоритми виконують декілька критично важливих функцій:

- зменшують хаотичність дій;
- забезпечують єдину модель реагування;
- мінімізують ризик паніки;
- допомагають швидко розподілити ролі;
- скорочують час прийняття рішень;
- підвищують ефективність евакуації;
- знижують ризик травмування.

Наявність чітких алгоритмів особливо важлива для: адміністрації, педагогічного персоналу, працівників охорони, технічного персоналу, вихователів ЗДО, працівників харчоблоків.

Обґрунтування включення окремих видів надзвичайних ситуацій

Пожежа. Пожежа є однією з найнебезпечніших надзвичайних ситуацій у закладах освіти через: швидкість поширення вогню, високу токсичність диму, ризик паніки, складність евакуації великої кількості дітей. Найбільшу небезпеку становлять:

- захаарщені евакуаційні шляхи;

- неправильні дії персоналу;
- спроби самостійної ліквідації масштабного займання;
- затримка евакуації.

Практичні тренування з пожежної безпеки дозволяють: сформувати навички швидкої евакуації, навчити персонал діяти в умовах обмеженої видимості, відпрацювати резервні маршрути, зменшити рівень паніки серед дітей. Особливу увагу приділено:

- евакуації дітей з ООП;
- перевірці приміщень;
- координації дій персоналу;
- роботі в умовах блокування виходів.

Повітряна тривога:

Дисципліна руху та утримання контролю.

Організоване переміщення

Швидко, колонами, перевірка укриття.

Психологічний контроль

Запобігання масовій дезорганізації, особливо під час перерви чи харчування.

КАТЕГОРИЧНА ЗАБОРОНА: Відпускати дітей додому або передавати батькам до офіційного відбою тривоги. Жодних винятків.

Повітряна тривога. В умовах воєнного стану повітряна тривога стала однією з найчастіших кризових ситуацій у системі освіти. Основними ризиками є: масова дезорганізація, паніка, порушення дисципліни, перевантаження укриттів, втрати контролю над дітьми, інформаційний хаос. Особливу складність становлять ситуації, коли тривога оголошується:

- під час уроку;
- на перерві;
- під час харчування;
- під час прогулянок;
- у період сну дітей у ЗДО.

Практичне відпрацювання алгоритмів дозволяє: скоротити час переміщення до укриття, забезпечити контроль над дітьми, мінімізувати паніку, сформувати дисципліну руху, підвищити ефективність евакуації.

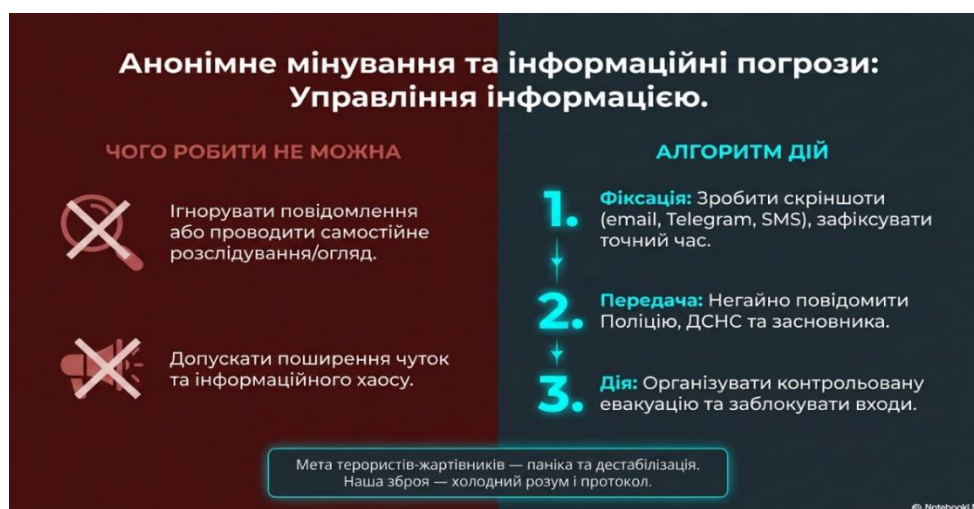
Анонімні мінування та інформаційні погрози. Останніми роками суттєво зросла кількість:

- анонімних повідомлень про мінування;
- інформаційних атак;
- погроз через email;
- Telegram-повідомлень;
- SMS-розсилок;
- телефонних дзвінків.

Особливу небезпеку становить не лише потенційна фізична загроза, а й: психологічний вплив, масова паніка, інформаційне поширення чуток, дестабілізація роботи закладу. Ключовою проблемою є неправильна реакція персоналу, а саме:

- ігнорування загрози;
- самостійний огляд приміщень;
- приховування інформації;
- несанкціоноване поширення повідомлень.

Саме тому в розділі акцентується увага на: чітких алгоритмах реагування, правильній фіксації інформації, взаємодії з поліцією, контрольованій евакуації, кризовій комунікації. Практичні вправи з моделювання інформаційних атак дозволяють підготувати персонал до сучасних гібридних загроз.

Озброєна людина / проникнення сторонніх осіб Проблема проникнення сторонніх осіб до закладів освіти є одним із найнебезпечніших сучасних ризиків. Потенційну загрозу можуть становити: агресивні батьки, нетверезі особи, психічно нестабільні відвідувачі, озброєні правопорушники. Особливість таких ситуацій полягає у:

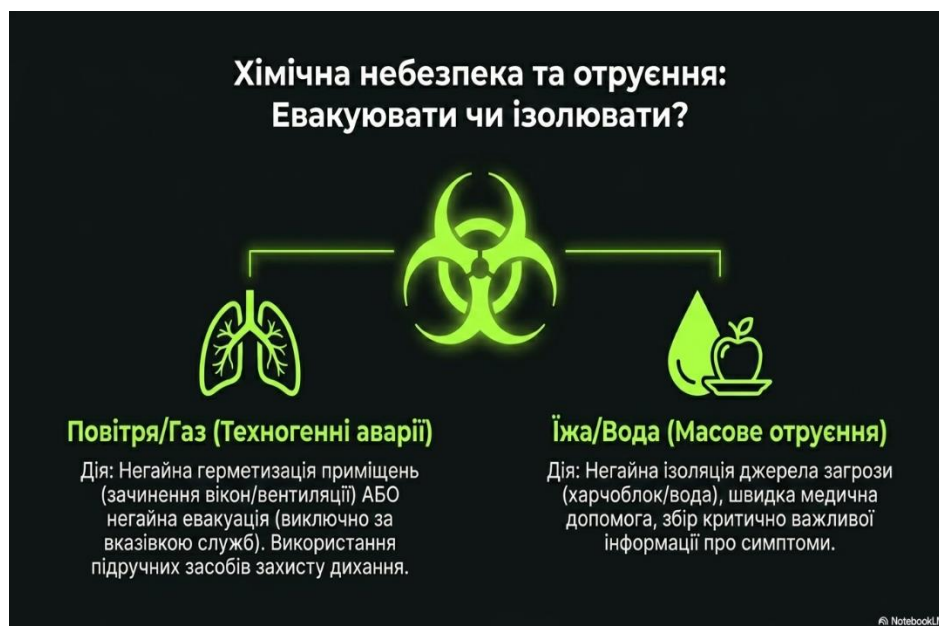
- високій швидкості розвитку подій;
- необхідності миттєвого реагування;
- складності прогнозування поведінки порушника.

Практичні тренування дозволяють: сформувати навички блокування приміщень, організувати «тихий режим», навчити персонал швидко оцінювати ризики, забезпечити координацію дій без паніки. При цьому матеріал розділу базується на професійному безпековому підході та виключає елементи сенсаційності або «кіношного» моделювання.

Хімічна небезпека та витік газу Техногенні аварії, витіки газу та небезпечних речовин характеризуються:

- високою швидкістю ураження;
- ризиком масового отруєння;
- необхідністю негайної реакції.

Практичне відпрацювання алгоритмів дозволяє: навчити персонал визначати ознаки небезпеки, проводити герметизацію приміщень, організовувати евакуацію, використовувати елементарні засоби захисту.

Масове отруєння Масові отруєння можуть виникати через: неякісні продукти, забруднену воду, невідомі речовини, хімічні домішки. Найбільшу небезпеку становить:

- стрімке погіршення стану дітей;
- паніка;
- дефіцит часу для медичного реагування.

Практичні вправи дозволяють персоналу: швидко локалізувати загрозу, ізолювати джерело, організувати медичну допомогу, правильно збирати критично важливу інформацію.

Значення рольових симуляцій та кейсового навчання Одним із найефективніших методів підготовки персоналу є моделювання кризових ситуацій. Кейсове навчання дозволяє:

- наблизити навчання до реальних умов;
- перевірити готовність персоналу;
- виявити слабкі місця системи безпеки;
- сформувати навички командної взаємодії;
- розвинути стресостійкість.

Особливу ефективність мають сценарії з ускладненнями: заблокований вихід, відсутність зв'язку, дитина в паніці, масове скупчення батьків, інформаційна атака.

Саме такі умови дозволяють максимально наблизити тренування до реальних кризових ситуацій.

Очікувані результати опрацювання розділу

- Після опрацювання розділу працівники закладу освіти повинні: знати алгоритми реагування на основні види НС,
- вміти організовувати евакуацію,
- діяти в умовах стресу,
- взаємодіяти з екстреними службами,
- контролювати поведінку дітей,
- запобігати паніці,
- оцінювати рівень загроз,
- працювати в умовах інформаційного тиску,
- проводити практичні тренування та симуляції.

Ефективність вимірюється не кількістю паперу, а здатністю діяти.

“Культура безпеки — це не формальні інструкції. Це холонокровність, скоординованість та та відпрацьовані рефлексі.”

Справжня безпека починається там, де алгоритм стає автоматичною дією кожного працівника закладу освіти.

© NotebookLM

Розділ «Алгоритми дій при найпоширеніших надзвичайних ситуаціях» є ключовим практичним блоком посібника, оскільки саме він формує реальну готовність персоналу до реагування на сучасні безпекові виклики.

Ефективність системи безпеки закладу освіти визначається не кількістю інструкцій чи документів, а здатністю персоналу діяти швидко, злагоджено, професійно та без паніки у критичних умовах. Саме тому основу даного розділу становлять:

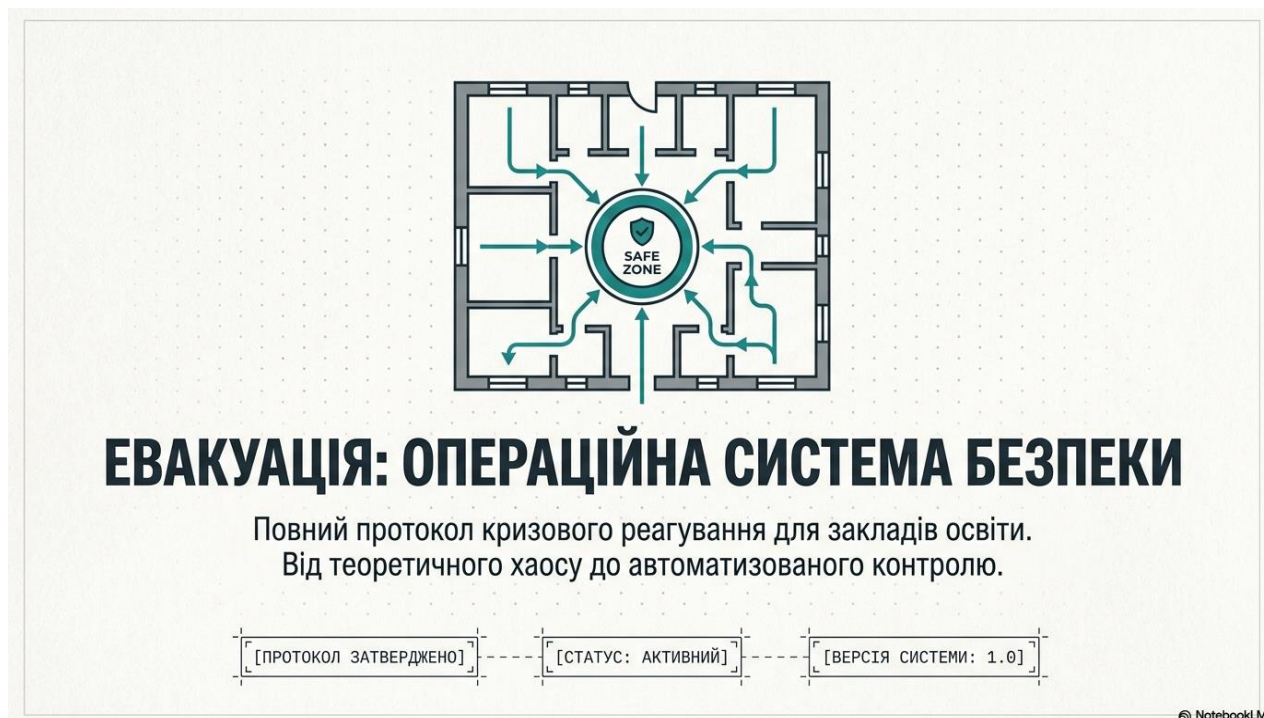
- практичні алгоритми;
- сценарії реагування;
- кейсове навчання;
- рольові моделювання;
- систематичні тренування;
- аналіз типових помилок.

Такий підхід дозволяє сформувати в закладі освіти не формальну, а дієву культуру безпеки, орієнтовану на збереження життя і здоров'я всіх учасників освітнього процесу.

ЕВАКУАЦІЯ: ПОВНИЙ ПРОТОКОЛ

Евакуація є одним із ключових елементів системи безпеки закладу освіти та основним механізмом захисту життя і здоров'я учасників освітнього процесу під час надзвичайних ситуацій. У сучасних умовах заклади освіти функціонують в середовищі підвищених ризиків, пов'язаних із: воєнними загрозами, повітряними тривогами, пожежами,

мінуваннями, техногенними аваріями, хімічними загрозами, проникненням сторонніх осіб, інформаційно-психологічними атаками.

Аналіз надзвичайних подій у закладах освіти свідчить, що саме евакуація найчастіше визначає рівень безпеки дітей та персоналу. Навіть за наявності сучасних систем оповіщення та технічних засобів захисту неорганізована евакуація може призвести до: паніки, тисняви, травмування, втрати контролю над дітьми, блокування евакуаційних шляхів, дезорганізації персоналу, зростання кількості постраждалих. Особливо небезпечними є ситуації, коли персонал: не має чіткого алгоритму дій, не знає своїх функцій, не вміє працювати в умовах стресу, не орієнтується у резервних маршрутах, не здатний швидко оцінити рівень загрози.

Саме тому питання евакуації повинно розглядатися не як формальна процедура, а як комплексна система кризового реагування, що базується на:

- чітких алгоритмах;
- структурі управління;
- психологічній підготовці;
- практичних тренуваннях;
- постійній готовності персоналу.

Метою розділу є формування у працівників закладів освіти: системного розуміння процесу евакуації, практичних навичок

організації евакуаційних заходів, здатності діяти в умовах дефіциту часу, навичок управління групами дітей, готовності до нестандартних ситуацій, уміння координувати дії персоналу, стресостійкості, алгоритмічного мислення в умовах небезпеки.

Розділ спрямований на створення в закладі освіти єдиного механізму евакуаційного реагування, де кожен працівник: знає свої функції, розуміє послідовність дій, здатний діяти без паніки, взаємодіє з іншими учасниками системи безпеки.

Науково-практичне обґрунтування важливості евакуації

З точки зору кризової психології та поведінкових наук, під час надзвичайної ситуації людина стикається з різким зростанням рівня стресу, що впливає на: швидкість прийняття рішень, концентрацію уваги, здатність орієнтуватися у просторі, контроль емоцій, координацію дій.

У дітей рівень дезорієнтації під час небезпеки значно вищий через: вікові особливості, емоційну нестабільність, залежність від поведінки дорослих, недостатній життєвий досвід.

У кризових умовах натовп схильний до:

- хаотичного руху;
- панічних реакцій;
- блокування проходів;
- втрати дисципліни;
- повторення дій інших осіб.

Саме тому система евакуації повинна бути:

- стандартизованою,
- багаторазово відпрацьованою,
- зрозумілою,
- максимально простою,
- адаптованою до різних типів НС.

Практичні тренування дозволяють перевести поведінку персоналу з рівня «теоретичного знання» до рівня «автоматизованої дії», що критично важливо в умовах дефіциту часу.

Значення класифікації видів евакуації

У межах розділу розглядаються різні типи евакуації:

- повна;
- часткова;
- термінова;
- контрольована.

Це обумовлено тим, що різні надзвичайні ситуації потребують різного формату реагування.

Повна евакуація. Передбачає повне виведення всіх учасників освітнього процесу за межі небезпечної зони. Застосовується при: масштабній пожежі, загрозі вибуху, хімічному ураженні, руйнуванні будівлі.

Часткова евакуація. Передбачає переміщення окремих груп або поверхів. Використовується: при локальному задимленні, аварії в окремому крилі, обмеженій небезпечній зоні.

Термінова евакуація. Проводиться за мінімальний проміжок часу в умовах високого ризику. Вимагає: максимально чітких команд, відсутності зайвих дій, миттєвого реагування персоналу.

Контрольована евакуація. Передбачає організоване переміщення із постійним контролем потоків людей. Є найбільш безпечним форматом евакуації для закладів освіти.

Матриця операційних режимів

DOCUMENT REF: UA-EDU-SEC-2024-A

SYSTEM STATUS: CRITICAL

PAGE 04 NotebookLM

Значення чіткого розподілу ролей персоналу

Однією з головних причин неефективної евакуації є функціональна невизначеність персоналу. У кризових ситуаціях працівники можуть: дублювати дії, суперечити один одному, втрачати час, залишати окремі ділянки без контролю. Саме тому особливу увагу слід приділити функціональному розподілу обов'язків.

Роль директора. Директор виконує функції: кризового координатора, керівника евакуації, основної комунікаційної особи. Від його рішень залежить: швидкість реагування, дисципліна персоналу, взаємодія зі службами, рівень інформаційного контролю.

Роль заступника директора. Основними завданнями є: контроль поверхів, перевірка евакуації, координація педагогів, доповідь штабу реагування.

Роль педагогів. Саме вчитель або вихователь: безпосередньо контролює дітей, запобігає паніці, організовує рух, перевіряє присутність, відповідає за дисципліну групи. Особливе значення має: здатність педагога швидко стабілізувати емоційний стан дітей, підтримання чіткої комунікації, недопущення хаосу.

Роль охорони. Працівники охорони забезпечують: контроль периметра, відкриття евакуаційних воріт, недопуск сторонніх осіб, супровід екстрених служб, регулювання потоків людей.

Роль технічного персоналу. Технічний персонал відповідає за: відключення електроенергії, перекриття газу (за наявності), контроль водопостачання, перевірку технічних вузлів.

Невиконання цих функцій може суттєво збільшити масштаби НС.

Практична спрямованість сценаріїв евакуації У розділі передбачені сценарії, максимально наближені до реальних кризових ситуацій: пожежа на поверсі, мінування, повітряна тривога, евакуація дітей дошкільного віку під час сну.

Такий підхід дозволяє:

- перевірити готовність персоналу;
- виявити слабкі місця;
- оцінити швидкість реагування;
- відпрацювати нестандартні умови;
- сформувати психологічну готовність.

Особливу увагу приділено сценаріям із додатковими ускладненнями: заблоковані виходи, відсутність зв'язку, дитина в паніці, натовп батьків, задимлення, відключення електроенергії. Саме такі умови найбільше наближені до реальних кризових подій.

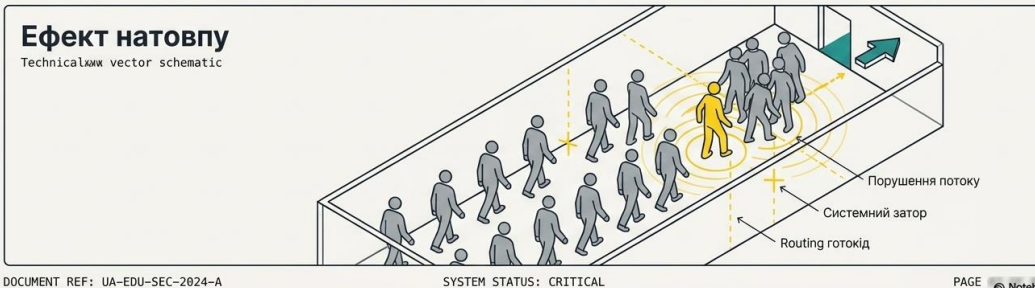
Значення аналізу типових помилок евакуації

Практика показує, що найбільшу небезпеку під час евакуації створює не сама НС, а неправильна поведінка людей. Найпоширенішими помилками є:

- паніка;
- хаотичний рух;
- повернення за особистими речами;
- блокування проходів;
- порушення дисципліни;
- відсутність контролю над групами дітей.

Анатомія помилок: Очікування vs Реальність

Люди підуть до найближчого виходу.	⚠ Рухатимуться хаотично або заблокують один прохід.
Згадають особисті інструкції.	⚠ Почнуть копіювати неправильну поведінку інших.
Швидко покинуть будівлю.	⚠ Повертатимуться за особистими речами, порушуючи потоки.

Особливо небезпечним є ефект «натовпу», коли учасники починають копіювати неправильну поведінку інших. Саме тому в межах розділу передбачено:

- аналіз типових помилок;
- моделювання критичних ситуацій;
- тренування поведінкових реакцій;
- відпрацювання алгоритмів стабілізації натовпу.

Значення чек-листів евакуації

Чек-листи є одним із найефективніших інструментів кризового менеджменту. В умовах стресу людина: забуває окремі дії, втрачає послідовність, допускає помилки. Чек-листи дозволяють:

- структурувати дії;
- скоротити час реагування;
- мінімізувати людський фактор;
- забезпечити контроль виконання алгоритмів.

У межах розділу передбачено окремі чек-листи: для директора, педагогів, охорони, чергових адміністраторів, технічного персоналу.

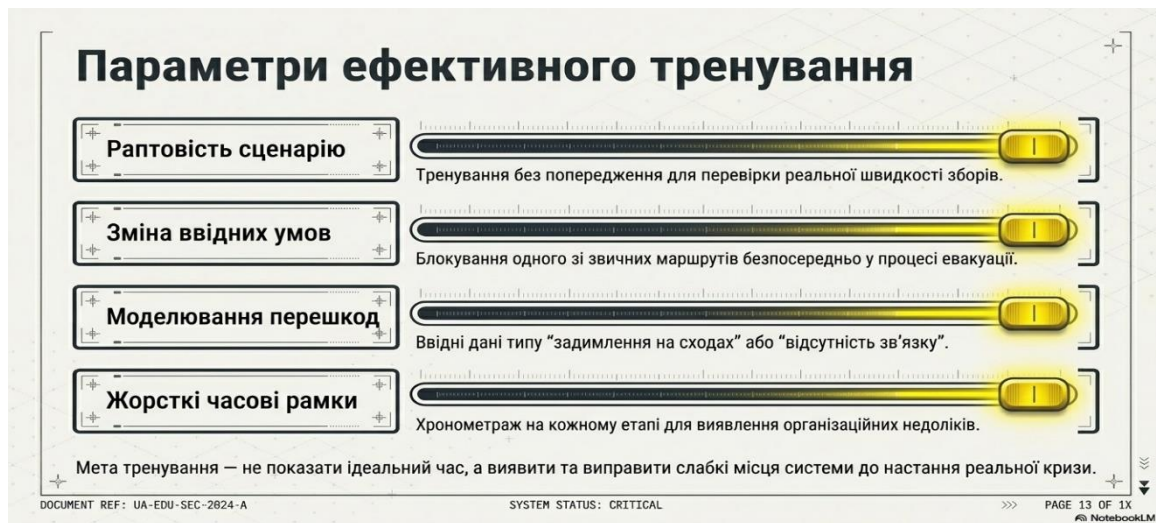
Значення регулярних тренувань

Евакуаційні тренування є не формальним заходом, а критично важливим елементом системи безпеки.

Регулярне практичне відпрацювання дозволяє:

- сформувати автоматизм дій;
- скоротити час евакуації;
- підвищити рівень дисципліни;
- адаптувати персонал до стресу;

- перевірити ефективність маршрутів;
- виявити організаційні недоліки.

Особливо ефективними є тренування: з раптовим сценарієм, із зміною умов, з моделюванням перешкод, з часовими обмеженнями.

Очікувані результати опрацювання розділу

Після опрацювання розділу працівники закладу освіти повинні:

- знати типи евакуації;
- розуміти свої функції;
- вміти організовувати рух дітей;
- контролювати евакуаційні потоки;
- діяти в умовах паніки;
- використовувати резервні маршрути;
- взаємодіяти зі службами;
- застосовувати чек-листи;
- проводити практичні тренування.

Висновок

Розділ «Евакуація: повний протокол» є одним із ключових практичних блоків посібника, оскільки саме ефективна евакуація визначає рівень захисту життя та здоров'я учасників освітнього процесу під час надзвичайних ситуацій.

Сучасний заклад освіти повинен бути готовим не лише до формального виконання інструкцій, а до реального функціонування в кризових умовах. Саме тому основу розділу становлять:

- практичні алгоритми;
- рольові сценарії;
- моделювання кризових ситуацій;

- тренування персоналу;
- аналіз поведінкових помилок;
- система чіткої координації дій.

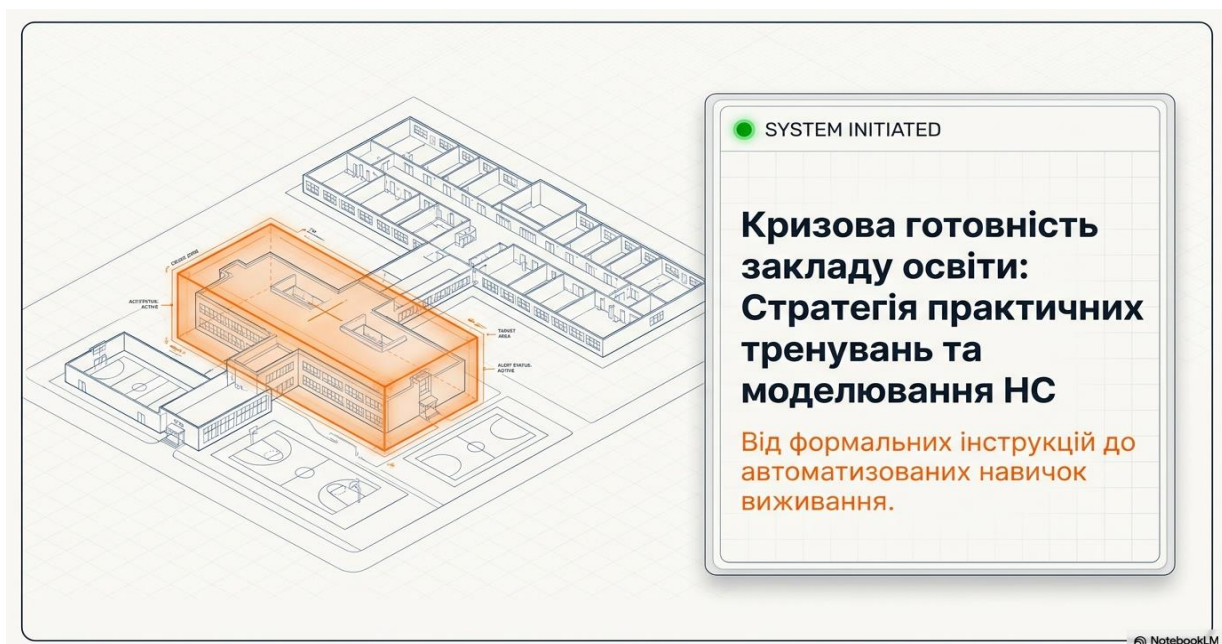
Такий підхід дозволяє сформувати в закладі освіти дієву культуру евакуаційної готовності, здатну забезпечити ефективне реагування на сучасні безпекові виклики.

ТРЕНУВАННЯ ТА МОДЕЛЮВАННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Сучасна система безпеки закладу освіти не може базуватися виключно на теоретичних знаннях, інструкціях або формальному ознайомленні персоналу з алгоритмами дій. Реальні надзвичайні ситуації характеризуються високим рівнем стресу, дефіцитом часу, психологічним тиском та необхідністю одночасного прийняття великої кількості рішень.

Практика реагування на кризові події у закладах освіти свідчить, що навіть наявність якісно розроблених алгоритмів не гарантує ефективних дій персоналу у випадку, якщо ці алгоритми не були систематично відпрацьовані на практиці.

У більшості випадків під час реальної небезпеки виникають: паніка, дезорганізація, втрата комунікації, дублювання функцій, порушення дисципліни, затримка прийняття рішень, хаотичні дії персоналу.

Особливо критично це проявляється в умовах: пожежі, мінування, повітряної тривоги, проникнення сторонніх осіб, техногенних аварій, інформаційних атак, масової паніки. Саме тому систематичні тренування та моделювання надзвичайних ситуацій є одним із ключових елементів формування реальної готовності закладу освіти до кризових подій.

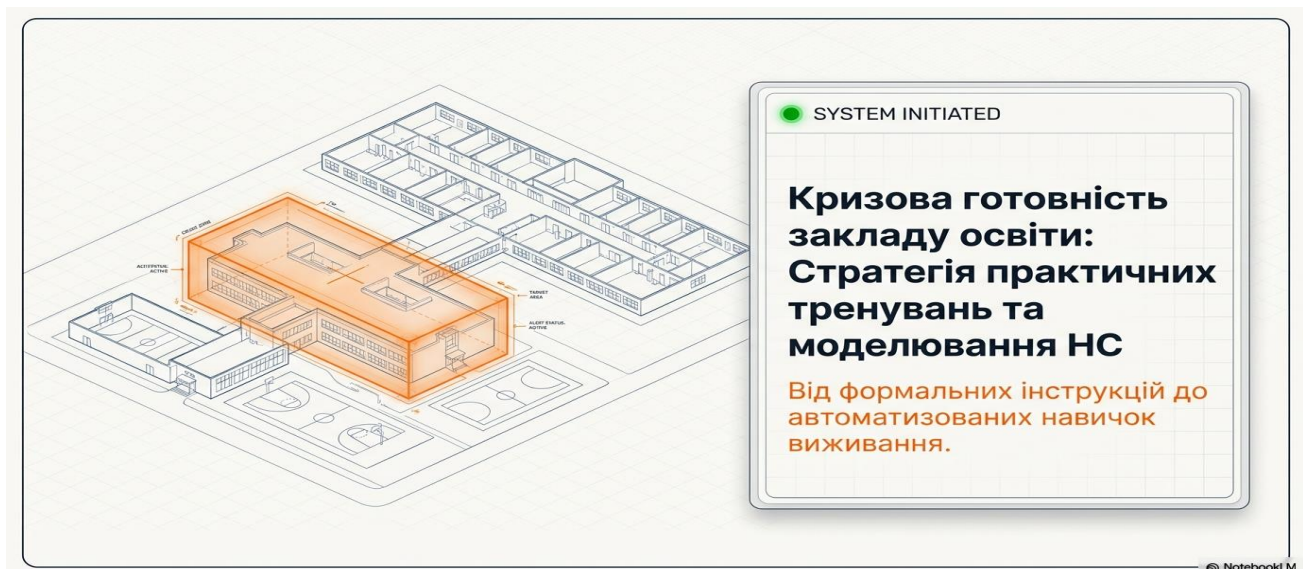
Основною **метою розділу** є формування у працівників закладів освіти: практичної готовності до дій у НС, навичок кризового реагування, алгоритмічного мислення, стресостійкості, командної взаємодії; здатності швидко приймати рішення, навичок управління поведінкою дітей у кризових умовах.

Розділ орієнтований на створення в закладі освіти системи регулярного практичного навчання, що дозволяє:

- перевіряти ефективність алгоритмів;
- виявляти слабкі місця;
- удосконалювати взаємодію персоналу;
- адаптувати систему безпеки до нових загроз.

Науково-практичне обґрунтування необхідності тренувань

З позиції психології кризових станів та поведінкових наук людина у стані небезпеки переважно діє не на основі логічного аналізу, а на основі: автоматизованих моделей поведінки, попереднього досвіду, емоційної реакції, колективної поведінки групи.

У стресових умовах відбувається: звуження уваги, погіршення здатності до аналізу, зниження швидкості прийняття рішень, втрата координації, підвищення рівня тривожності.

Саме тому надзвичайно важливим є формування у персоналу стійких поведінкових алгоритмів, які можуть бути реалізовані навіть в умовах сильного емоційного навантаження. Єдиним ефективним способом формування таких навичок є систематичне практичне тренування. Практичні заняття дозволяють:

- перевести теоретичні знання у практичну площину;
- сформувати автоматизм дій;
- знизити рівень паніки;
- підвищити впевненість персоналу;
- сформувати командну взаємодію;
- перевірити ефективність системи безпеки.

Значення практичного моделювання НС

Моделювання надзвичайних ситуацій є одним із найбільш ефективних сучасних методів професійної підготовки персоналу. На відміну від традиційних інструктажів, моделювання дозволяє: максимально наблизити навчання до реальних умов, створити контрольовану кризову ситуацію, перевірити поведінкові реакції, оцінити рівень готовності персоналу, виявити слабкі місця системи реагування.

Особливу цінність мають тренування, що містять: фактор несподіванки, зміну умов, часові обмеження, інформаційний тиск, нестандартні ситуації. Саме в таких умовах формується реальна кризова готовність персоналу.

Принципи ефективного проведення тренувань

Відмова від формального підходу. Однією з головних проблем у системі безпеки закладів освіти є формалізація тренувань. Формальні тренування проводяться за заздалегідь відомим сценарієм, не створюють емоційного навантаження, не моделюють реальних ризиків, не дозволяють оцінити реальну готовність персоналу. У результаті працівники діють шаблонно, не вміють реагувати на нестандартні ситуації, втрачають контроль у разі реальної небезпеки.

Натомість ефективне тренування повинно бути максимально наближеним до реальних умов, включати елементи невизначеності, передбачати зміну сценаріїв, перевіряти не лише знання, а й поведінкові реакції. Реальні надзвичайні ситуації практично ніколи не розвиваються за «ідеальним» сценарієм. Саме тому тренування повинні включати: заблоковані виходи, відсутність зв'язку, паніку серед дітей, появу сторонніх осіб, інформаційний хаос, відключення електроенергії, дим або шумові фактори.

Такі умови дозволяють перевірити адаптивність персоналу, оцінити здатність приймати рішення, сформувати навички роботи в умовах невизначеності, навчити персонал діяти без шаблонної залежності.

Значення системи оцінювання

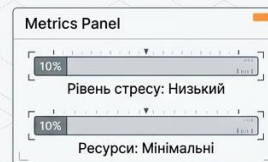
Без об'єктивного аналізу тренування втрачають практичну цінність. Система оцінювання дозволяє визначити рівень готовності, виявити критичні помилки, оцінити ефективність комунікації, проаналізувати швидкість реагування, коригувати алгоритми дій. Особливу увагу необхідно приділяти:

- поведінковим реакціям;
- дисципліні;
- координації персоналу;
- управлінню потоками дітей;
- психологічній стійкості.

Обґрунтування використання різних форматів тренувань

Tabletop Exercise (настільне моделювання). Даний формат передбачає колективне опрацювання сценарію надзвичайної ситуації без фізичного переміщення учасників.

Формат 1: Tabletop Exercise (Настільне моделювання)

- Колективне опрацювання сценарію без фізичного переміщення.

- Фокус на пошуку логічних помилок та розподілі ролей.

- Ідеально для адміністрації, кризових штабів та координаційних груп.

Швидке виявлення вразливостей в інструкціях до того, як вони будуть застосовані на практиці.

NotebookLM

Основна мета:

- аналіз рішень;
- перевірка алгоритмів;
- моделювання комунікації;
- розподіл ролей.

Переваги:

- можливість опрацювання складних сценаріїв;
- низькі організаційні витрати;
- швидке виявлення логічних помилок;
- розвиток кризового мислення.

Особливо ефективний для: адміністрації, кризових штабів, координаційних груп.

Role-Play (рольове моделювання). Передбачає відтворення поведінки учасників у кризовій ситуації.

Формат 2: Role-Play (Рольове моделювання)

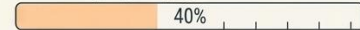
Visual Area

Емоційне
навантаження

Metrics Panel

Рівень стресу: Середній 40%

Ресурси: Середні 40%

Text Area

Опис Формату

- Відтворення поведінки учасників у специфічних кризових ролях.
- Моделювання паніки, конфліктів, інформаційного тиску та агресії.

Key Focus

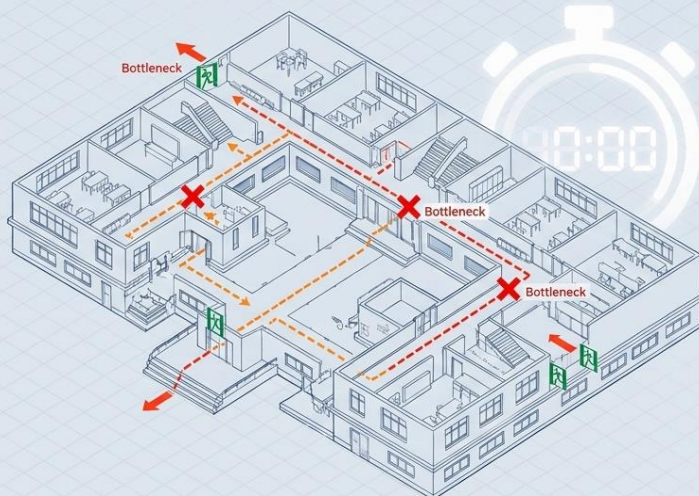
Фокус: Формування навичок кризової комунікації та управління поведінкою натовпу (учнів) у стані тривоги.

NotebookLM

Таке тренування дозволяє перевірити поведінкові реакції, сформувати комунікаційні навички, відпрацювати взаємодію персоналу, оцінити рівень психологічної готовності. Особливо важливим є моделювання: паніки, конфліктів, інформаційного тиску, агресивної поведінки.

Simulation (симуляція). Є найбільш наближеним до реальних умов форматом.

Формат 3: Simulation (Фізична симуляція)

Metrics Panel

Рівень стресу: Високий

80%

Ресурси: Значні

80%

Information Panel

- Максимально наближено до реальності: фізичне переміщення та використання маршрутів.

- Обов'язкові часові обмеження та тестування систем оповіщення.

Key Focus

Фокус: Виявлення логістичних вузьких місць та оцінка реальної швидкості евакуації масових скупчень людей.

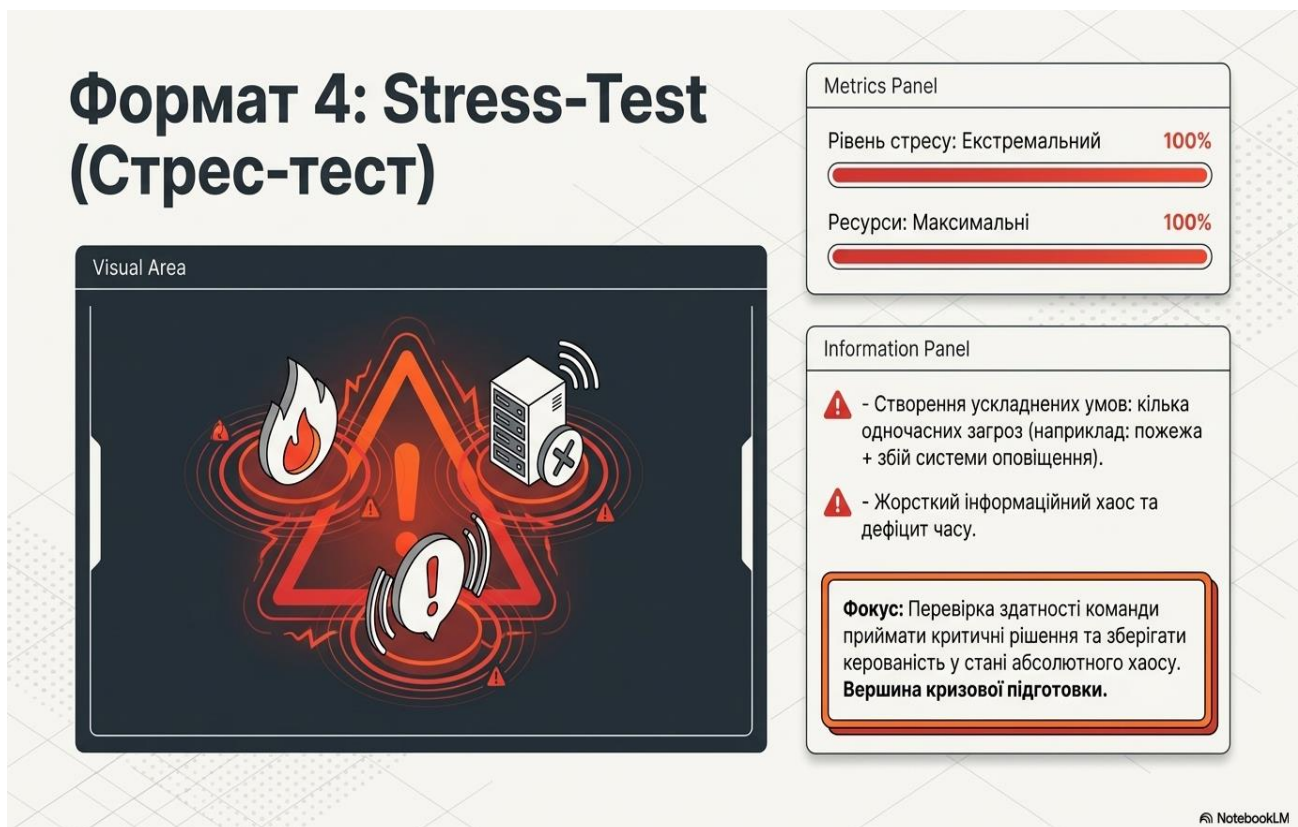
NotebookLM

Таке тренування передбачає:

- фізичне переміщення;
- використання евакуаційних маршрутів;
- часові обмеження;
- моделювання небезпеки.

Симуляція дозволяє оцінити реальну швидкість реагування, перевірити маршрути евакуації, виявити організаційні недоліки, протестувати систему оповіщення.

Stress-Test (стрес-тест). Є одним із найефективніших форматів оцінювання готовності. Саме таке тренування передбачає створення ускладнених умов: шум, дим, відсутність зв'язку, кілька одночасних загроз, інформаційне перевантаження.

Метою є перевірка:

- стресостійкості;
- здатності діяти в умовах хаосу;
- ефективності кризового управління.

Значення системи оцінювання тренувань

Система оцінювання є критично важливим елементом підготовки персоналу. Без аналізу результатів неможливо удосконалити алгоритми, виявити слабкі місця, підвищити ефективність реагування.

Основні критерії оцінювання

Час реакції. Оцінюється: швидкість оповіщення, час прийняття рішень, швидкість евакуації, оперативність взаємодії.

Дисципліна. Аналізується: виконання команд, організованість руху, дотримання маршрутів, відсутність хаотичних дій.

Комунікація. Перевіряється: передача інформації, взаємодія між працівниками, чіткість команд, робота кризового штабу.

Аналіз помилок. Особливу увагу необхідно приділяти: паніці, втраті контролю, дублюванню функцій, неправильним рішенням, затримкам реагування. Саме аналіз помилок є основою вдосконалення системи безпеки.

Значення післятренувального аналізу

Після кожного тренування необхідно проводити:

- дебрифінг;
- колективний аналіз;
- оцінювання дій;
- фіксацію проблем;
- корекцію алгоритмів.

Такий підхід дозволяє формувати культуру безпеки, розвивати критичне мислення, підвищувати рівень готовності персоналу.

Очікувані результати опрацювання розділу

Після опрацювання розділу працівники закладу освіти повинні вміти організовувати тренування, моделювати кризові ситуації, проводити оцінювання, аналізувати помилки, працювати в умовах стресу, взаємодіяти у кризових групах, застосовувати різні формати підготовки, удосконалювати систему реагування.

Розділ «Тренування та моделювання надзвичайних ситуацій» є одним із фундаментальних елементів системи безпеки закладу освіти, оскільки саме практична підготовка формує реальну готовність персоналу до кризових подій.

Ефективність реагування у надзвичайній ситуації визначається не кількістю проведених інструктажів, а рівнем сформованих практичних навичок, командної взаємодії та психологічної готовності персоналу. Саме тому основу даного розділу становлять: практичні тренування, сценарне моделювання, поведінкові симуляції, оцінювання дій, аналіз помилок, формування культури безпеки.

Такий підхід дозволяє створити у закладі освіти дієву систему кризової готовності, здатну забезпечити ефективний захист життя і здоров'я всіх учасників освітнього процесу.

ГОТОВІ ПРАКТИЧНІ КЕЙСИ

Сучасна система підготовки працівників закладів освіти до реагування на надзвичайні ситуації потребує переходу від виключно теоретичного навчання до практико-орієнтованого формату, заснованого на аналізі реальних або максимально наближених до реальності кризових сценаріїв.

Однією з головних проблем у сфері безпеки закладів освіти є недостатня готовність персоналу діяти у нестандартних, психологічно складних та швидкоплинних ситуаціях. У більшості випадків працівники добре знають нормативні документи, однак втрачають ефективність під час: інформаційного тиску, паніки, дефіциту часу, одночасного виникнення кількох загроз, конфліктних ситуацій, відсутності керівника, масового емоційного реагування батьків. Особливої актуальності проблема набуває в умовах воєнного стану, гібридних інформаційних загроз, збільшення кількості повідомлень про мінування, інформаційно-психологічних атак, активного використання соціальних мереж та месенджерів для поширення паніки. Саме тому використання готових практичних кейсів є одним із найбільш ефективних методів формування реальної кризової готовності персоналу закладів освіти.

Метою розділу є: формування практичних навичок реагування, розвиток кризового мислення, підготовка персоналу до нестандартних ситуацій, формування навичок командної взаємодії, розвиток

стресостійкості, удосконалення системи управління безпекою, відпрацювання алгоритмів прийняття рішень.

Цей розділ спрямований на створення умов, у яких працівники закладу освіти можуть безпечно моделювати кризові ситуації, аналізувати помилки, відпрацьовувати алгоритми реагування, формувати психологічну готовність до реальних подій.

Науково-практичне обґрунтування використання кейсового методу

Кейсовий метод є одним із найбільш ефективних інструментів професійної підготовки в системах:

- кризового менеджменту;
- цивільного захисту;
- управління ризиками;
- безпекової освіти;
- підготовки екстрених служб.

Його ефективність пояснюється тим, що навчання відбувається через аналіз конкретної ситуації, моделювання реальної проблеми, пошук практичних рішень, командну взаємодію, прийняття рішень в умовах невизначеності.

З позиції когнітивної психології людина значно краще засвоює інформацію, коли навчання має емоційний компонент, присутній

елемент невизначеності, необхідно швидко приймати рішення, ситуація максимально наближена до реальних умов. Саме тому кейсове навчання дозволяє:

- формувати поведінкові моделі;
- розвивати навички адаптивного мислення;
- підвищувати рівень готовності до НС;
- тренувати стресостійкість;
- розвивати кризову комунікацію.

Практична цінність кейсового підходу

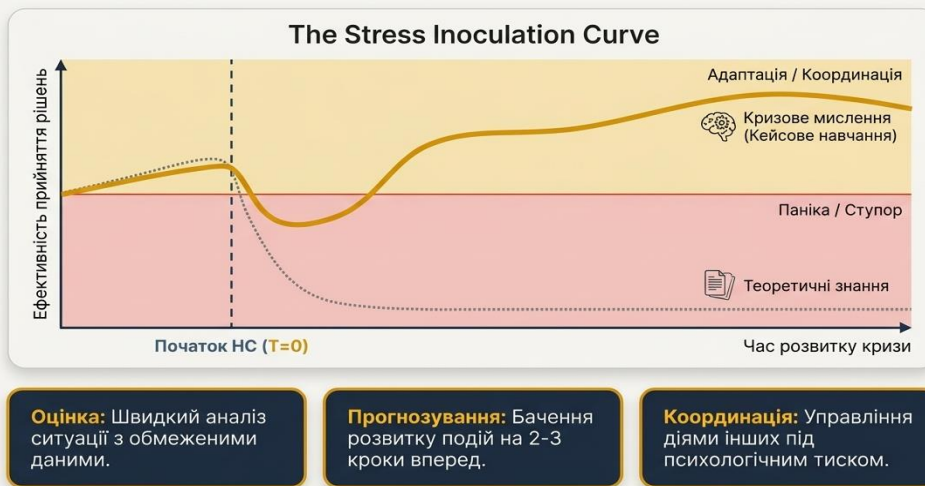
На відміну від стандартних інструктажів, практичні кейси не мають єдиного «ідеального» рішення, змушують учасників аналізувати ситуацію, формують навички роботи в умовах невизначеності, перевіряють здатність до взаємодії, дозволяють оцінити поведінкові реакції персоналу. Особливу цінність мають кейси, побудовані на сучасних безпекових викликах, реальних сценаріях, інформаційних загрозах, кризових комунікаціях, нестандартних управлінських ситуаціях. Саме такі сценарії найбільш ефективно формують готовність закладу освіти до реальних надзвичайних подій.

Значення практичних кейсів для формування кризового мислення

Однією з головних задач сучасної системи безпеки є формування у персоналу кризового мислення – здатності швидко оцінювати ситуацію, прогнозувати розвиток подій, діяти в умовах дефіциту інформації, приймати рішення під психологічним тиском, координувати дії інших осіб. Практичні кейси дозволяють:

- моделювати складні управлінські ситуації;
- створювати ситуації морального вибору;
- перевіряти ефективність комунікації;
- формувати навички адаптації до змінних умов.

Формування "Кризового мислення"

Обґрунтування змісту окремих кейсів

Кейс 1 «Директор у відрадженні. У школу надходить погроза»

Даний кейс моделює одну з найбільш типових кризових ситуацій – відсутність керівника в момент виникнення НС. Основні ризики:

- втрата управління;
- затримка прийняття рішень;
- невизначеність відповідальності;
- інформаційний хаос.

Кейс дозволяє перевірити резервну систему управління, готовність заступників, ефективність кризового штабу, швидкість передачі інформації. Практична цінність кейсу полягає у формуванні навичок: делегування, автономного прийняття рішень, кризової координації.

Кейс 2 «Учень повідомляє про підозрілий предмет»

Даний кейс спрямований на відпрацювання алгоритмів реагування при потенційній вибуховій загрозі. Основними ризиками є:

- недооцінка небезпеки;
- спроба самостійного огляду;
- паніка;
- поширення чуток;
- хаотична евакуація.

Кейс дозволяє відпрацювати: алгоритми повідомлення служб, ізоляцію небезпечної зони, контрольовану евакуацію, взаємодію між персоналом. Особливе значення має формування навичок правильного

оцінювання ризику, недопущення самодіяльності, збереження психологічної стабільності дітей.

Кейс 3 «Пожежа під час блекауту»

Даний сценарій моделює складну комбіновану кризову ситуацію, коли одночасно виникають:

- пожежа;
- відсутність електропостачання;
- обмежена видимість;
- порушення систем зв'язку.

Подібні умови суттєво ускладнюють: орієнтування в будівлі, евакуацію, координацію персоналу, психологічний стан дітей. Кейс дозволяє перевірити резервні алгоритми, готовність до роботи без технічних систем, ефективність дій охорони, роботу персоналу в умовах дезорієнтації.

Кейс 4 «Тривога у закладі дошкільної освіти під час денного сну»

Даний кейс має особливу психологічну складність через вікові особливості дітей дошкільного віку. Основні ризики:

- дезорієнтація дітей після пробудження;
- панічні реакції;
- складність швидкого переміщення;
- порушення дисципліни;
- високий емоційний фон.

Кейс дозволяє відпрацювати евакуацію дітей раннього віку, комунікацію вихователів, розподіл ролей персоналу, підтримання психологічної стабільності дітей. Особливе значення має підготовка персоналу до дій у нестандартних умовах, роботи з дитячим страхом, контролю групи в умовах стресу.

Кейс 5 «Масова паніка батьків у Viber-чатах»

Сучасні надзвичайні ситуації супроводжуються не лише фізичними, а й інформаційно-психологічними загрозами. Соціальні мережі та месенджери можуть:

- провокувати паніку;
- поширювати фейки;
- створювати емоційний тиск;
- дестабілізувати роботу закладу.

Основними ризиками є масовий приїзд батьків, блокування евакуаційних зон, втручання у роботу служб, інформаційний хаос.

Кейс дозволяє відпрацювати кризову комунікацію, офіційне інформування, взаємодію з батьками, протидію дезінформації.

Кейс 6 «Telegram-канал публікує фейк про школу»

Даний кейс моделює сучасну форму інформаційної атаки на заклад освіти. Подібні ситуації можуть спричинити:

- паніку;
- втрату довіри;
- репутаційні ризики;
- масове поширення неправдивої інформації.

Кейс дозволяє відпрацювати алгоритми кризової комунікації, взаємодію з поліцією, офіційне спростування, контроль інформаційного поля. Особливе значення має формування навичок інформаційної стійкості, роботи з медіа, управління репутаційними ризиками.

Значення емоційного компоненту кейсів

Практичні кейси навмисно містять емоційний тиск, фактор невизначеності, часові обмеження, конфліктні ситуації, нестандартні умови. Це обумовлено тим, що реальні надзвичайні ситуації завжди супроводжуються високим психологічним навантаженням.

Метою практичних кейсів є не створення «стресу заради стресу», а формування психологічної готовності, навичок самоконтролю, здатності діяти в умовах емоційного тиску.

Значення післякейсового аналізу

Після кожного кейсу необхідно проводити дебрифінг, аналізувати рішення, оцінювати комунікацію, розбирати помилки, корегувати алгоритми. Саме післякейсовий аналіз дозволяє перетворити досвід у практичні навички, закріпити правильні моделі поведінки, удосконалити систему безпеки закладу.

Очікувані результати опрацювання розділу

Після опрацювання розділу працівники закладу освіти повинні вміти аналізувати кризові ситуації, діяти в умовах невизначеності, приймати рішення під тиском, координувати дії персоналу, взаємодіяти з батьками та службами, протидіяти інформаційним загрозам, застосовувати алгоритми кризового реагування, проводити кейсові тренування.

Від інструкцій до культури безпеки

Практичні кейси — це єдиний надійний міст між теоретичними знаннями та реальним виживанням.

 Готовність: Системне наближення навчання до реальних умов НС.	 Стресостійкість: Загартування команди емоційним моделюванням.	 Культура: Створення дієвої, гнучкої та надійної системи управління безпекою в освітньому середовищі.
---	---	--

© NotebookLM

Розділ «Готові практичні кейси» є одним із найбільш практично значущих елементів посібника, оскільки саме він забезпечує перехід від теоретичного навчання до моделювання реальних кризових ситуацій. Використання кейсового підходу дозволяє формувати реальну готовність персоналу, розвивати кризове мислення, тренувати командну взаємодію. формувати стресостійкість, удосконалювати систему безпеки закладу освіти.

Саме практичні кейси забезпечують найбільш ефективне наближення навчального процесу до реальних умов надзвичайних ситуацій та формують дієву культуру безпеки в освітньому середовищі.

ДОКУМЕНТИ, ШАБЛони, ЧЕК-ЛИСТИ ТА QR-ДОДАТКИ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Сучасний заклад освіти функціонує в умовах підвищених ризиків, пов'язаних із воєнними загрозами, техногенними небезпеками, пожежами, масовими інформаційними атаками, проявами паніки, психологічними кризами та надзвичайними ситуаціями різного характеру. За таких умов ефективність реагування залежить не лише від матеріально-технічного забезпечення, а насамперед від рівня організаційної готовності персоналу, чіткості управлінських рішень та наявності стандартизованих алгоритмів дій.

Саме тому включення до посібника окремого розділу, присвяченого документаційному забезпеченню системи безпеки, є педагогічно, організаційно та практично обґрунтованим. Документи, шаблони повідомлень, чек-листи та цифрові QR-додатки створюють єдину систему управління безпекою, що дозволяє мінімізувати хаос, скоротити час реагування та забезпечити узгодженість дій усіх учасників освітнього процесу.

Значення документаційного забезпечення системи безпеки

Документація у сфері безпеки виконує одночасно кілька ключових функцій: організаційну, управлінську, правову, інформаційну, координаційну, профілактичну.

У кризових умовах людина часто діє емоційно та несистемно. Наявність готових документів, алгоритмів і шаблонів дозволяє переводити реагування з емоційного рівня на процедурний. Це особливо важливо для педагогічних працівників, які одночасно несуть відповідальність за життя дітей та підтримання психологічної стабільності колективу.

Наукові дослідження у сфері кризового менеджменту доводять, що стандартизовані алгоритми реагування суттєво зменшують кількість помилок під час надзвичайних ситуацій. У закладах освіти це має критичне значення, оскільки навіть незначна затримка у прийнятті рішення може створити загрозу для великої кількості людей.

Практичне значення наказів, журналів та актів

Накази. Накази забезпечують офіційне управлінське оформлення заходів безпеки. Вони визначають: відповідальних осіб, порядок дій, строки проведення заходів, механізми взаємодії, систему контролю.

Приклад використання. Наказ «Про організацію дій під час сигналу «Повітряна тривога»» дозволяє чітко визначити маршрути евакуації, закріпити відповідальних за поверхи, призначити осіб для перевірки приміщень, встановити алгоритм супроводу дітей до укриття.

Без такого документа персонал часто діє хаотично, а відповідальність стає розмитою.

Журнали інструктажів. Журнали інструктажів виконують не лише контрольну, а й профілактичну функцію. Вони підтверджують: проведення навчання, ознайомлення працівників з алгоритмами, регулярність підготовки персоналу.

Матриця формальних інструментів: Накази, Журнали, Акти		
Накази	Журнали інструктажів	Акти
Функція: Офіційне управлінське оформлення.	Функція: Профілактика та контроль.	Функція: Фіксація та доказова база.
Що визначає: Відповідальних, маршрути, алгоритми дій.	Що підтверджує: Ознайомлення персоналу, регулярність навчань.	Що документує: Пошкодження, результати перевірок.
Приклад: Наказ «Про організацію дій під час сигналу "Повітряна тривога"».	Приклад: Підтвердження знання шляхів евакуації до настання пожежі.	Приклад: Акт обстеження укриття після підтоплення (з фотофіксацією).
Результат: Без нього дії хаотичні, відповідальність розмита.	Результат: Юридичний захист закладу та внутрішня безпека.	Результат: Швидке усунення недоліків та збір доказів.

Приклад. У разі виникнення пожежі адміністрація може підтвердити, що:

- працівники проходили інструктаж;
- персонал знав порядок евакуації;
- були проведені тренування.

Це важливо як для внутрішньої безпеки, так і для юридичного захисту закладу.

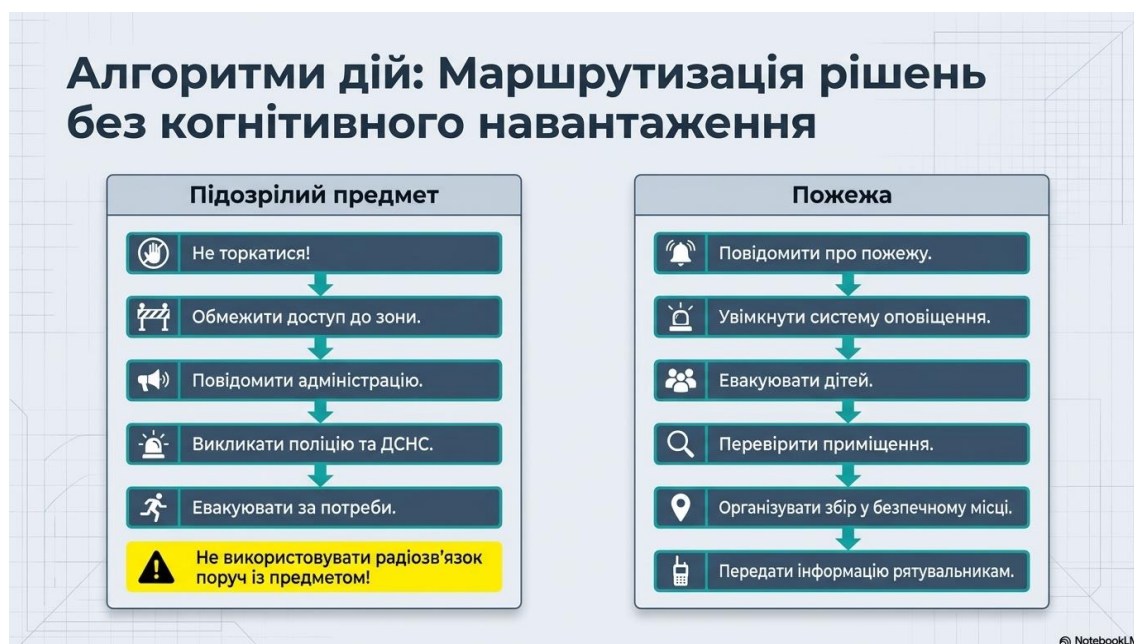
Шаблони актів. Під час кризових ситуацій часу на складання документів практично немає. Готові шаблони дозволяють швидко фіксувати події, документувати пошкодження, оформлювати результати перевірок, збирати доказову базу.

Приклад. Акт обстеження укриття після підтоплення може містити:

- перелік пошкоджень;
- фотофіксацію;
- висновок комісії;
- рекомендації щодо усунення недоліків.

Значення алгоритмів дій

Алгоритми є одним із найефективніших інструментів кризового реагування, оскільки: знижують рівень паніки, скорочують час прийняття рішень, уніфікують дії персоналу, зменшують ризик людської помилки. Особливо важливо, щоб алгоритми були: короткими, візуально зрозумілими, доступними для швидкого використання.

Приклади алгоритмів дій для закладів освіти
Алгоритм дій при виявленні підозрілого предмета

1. Не торкатися предмета.
2. Обмежити доступ до небезпечної зони.
3. Повідомити адміністрацію.
4. Викликати поліцію та ДСНС.
5. Організувати евакуацію за потреби.
6. Не використовувати радіозв'язок поруч із предметом.

Алгоритм дій під час пожежі

1. Повідомити про пожежу.
2. Увімкнути систему оповіщення.
3. Евакуювати дітей.
4. Перевірити приміщення.
5. Організувати збір у безпечному місці.
6. Передати інформацію рятувальникам.

Практична роль шаблонів повідомлень

У кризових ситуаціях комунікація має вирішальне значення. Неправильне або емоційне повідомлення може спровокувати паніку, створити хвилю дезінформації, викликати конфлікти з батьками, погіршити репутацію закладу. Саме тому готові шаблони повідомлень є важливим елементом кризового менеджменту.

Приклади шаблонів

Повідомлення батькам

Шановні батьки!

У закладі освіти оголошено повітряну тривогу. Усі учасники освітнього процесу перебувають в укритті згідно з алгоритмом безпеки. Просимо зберігати спокій та не створювати додаткове навантаження на телефонні лінії закладу.

Кризове SMS

Освітній процес тимчасово призупинено. Діти перебувають у безпеці. Додаткова інформація буде надана офіційними каналами закладу.

Прескоментар

Адміністрація закладу оперативно відреагувала на ситуацію відповідно до затверджених протоколів безпеки. Усі учасники освітнього процесу перебувають у безпеці.

Службове повідомлення

Усім працівникам негайно перевірити евакуаційні виходи та забезпечити супровід учнів до укриття відповідно до закріплених секторів.

Значення чек-листів у системі безпеки

Чек-листи є одним із найефективніших інструментів контролю готовності. Вони широко використовуються у медицині, авіації, військовій сфері, службах порятунку. Їх ефективність пояснюється тим, що навіть досвідчені фахівці в умовах стресу можуть пропускати важливі дії.

Авіаційний підхід до безпеки: Сила Чек-листів

Чому чек-листи? У медицині, авіації та військовій сфері доведено: навіть найдосвідченіші фахівці в умовах стресу пропускають критичні кроки.

NotebookLM

Приклади чек-листів

Чек-лист готовності укриття

- ✓ наявне освітлення;
- ✓ є питна вода;
- ✓ підготовлена аптечка;
- ✓ перевірено вентиляцію;
- ✓ наявні місця для сидіння;
- ✓ є резервний зв'язок.

Чек-лист евакуації

- ✓ відкриті евакуаційні виходи;
- ✓ призначені відповідальні;
- ✓ перевірено класи;
- ✓ проведено перекличку;

- ✓ повідомлено екстрені служби.

Чек-лист готовності персоналу

- ✓ працівники пройшли інструктаж;
- ✓ знають маршрути евакуації;
- ✓ володіють навичками домедичної допомоги;
- ✓ ознайомлені з кризовими алгоритмами.

Роль QR-додатків та цифрових інструментів

Сучасна система безпеки неможлива без цифрових технологій. QR-додатки дозволяють швидко отримати доступ до інструкцій, проводити інтерактивне навчання, забезпечити дистанційне ознайомлення персоналу, створити постійно оновлювану базу матеріалів. Особливо ефективними QR-матеріали є для молодих педагогів та учнів, які звикли отримувати інформацію через мобільні пристрої.

Приклади QR-додатків

QR-код на дверях укриття містить:

- схему евакуації;
- відео проходження маршруту;
- правила поведінки в укритті.

QR-код у кабінеті може містити:

- відео з домедичної допомоги;
- інструкцію користування вогнегасником;
- інтерактивний тест дій під час пожежі.

QR-код для персоналу містить доступ до:

- електронних журналів;
- актуальних наказів;
- кризових шаблонів повідомлень;
- контактів екстрених служб.

Цей розділ є практичним інструментом функціонування системи безпеки закладу освіти. Його впровадження дозволяє підвищити рівень готовності персоналу, забезпечити швидке реагування, мінімізувати управлінські помилки, знизити рівень паніки, покращити координацію дій, сформувати культуру безпеки в освітньому середовищі.

Бібліотека верифікованих ресурсів

Завантажте та адаптуйте для свого закладу вже сьогодні.

Орієнтовний перелік документів з охорони праці та безпеки життєдіяльності. (Базова номенклатура).

Чек-лист самоперевірки готовності закладу до нового навчального року (Офіційна модель оцінки).

10 кроків підготовки (Практичний посібник для керівника).

Чек-лист з організації цивільного захисту (Спеціалізований PDF для директорів).

Інтегруйте ці шаблони у свою операційну діяльність для забезпечення повного юридичного та безпекового покриття.

NotebookLM

Комплексне використання наказів, алгоритмів, чек-листів, шаблонів повідомлень та QR-додатків створює сучасну модель безпечного освітнього простору, що відповідає викликам сьогодення та сприяє збереженню життя і здоров'я учасників освітнього процесу.

ВИСНОВКИ

Навчально-методичний посібник: **«Шкільний щит: правила безпеки та алгоритми дій у надзвичайних ситуаціях»** спрямований на формування сучасної системи безпеки в освітньому середовищі, де головним пріоритетом є збереження життя і здоров'я дітей та працівників закладу освіти. В умовах воєнних загроз, техногенних небезпек, інформаційних атак та постійного психологічного напруження безпека перестає бути формальною вимогою і стає невід'ємною складовою професійної діяльності кожного працівника закладу освіти.

Основна концепція посібника полягає у переході від формального виконання інструкцій до реальної практичної готовності діяти в кризових ситуаціях. Посібник доводить, що ефективне реагування неможливе без чітких алгоритмів, командної взаємодії, психологічної стійкості та регулярних практичних тренувань. Саме тому безпека розглядається не як набір документів, а як цілісна система управління ризиками та поведінкою людей у надзвичайних ситуаціях.

Особливу увагу в посібнику приділено психології поведінки в умовах небезпеки. У кризових ситуаціях діти орієнтуються насамперед на поведінку дорослого, тому педагог повинен бути джерелом спокою, впевненості та організованості. Паніка, хаотичні дії та інформаційний шум можуть становити не меншу загрозу, ніж сама надзвичайна ситуація, тому важливе значення мають кризова комунікація, чіткі команди та психологічна стабілізація колективу.

Практична спрямованість є ключовою особливістю посібника. Усі розділи орієнтовані на моделювання реальних ситуацій: пожеж, повітряних тривог, мінувань, проникнення сторонніх осіб, інформаційних атак та масової паніки. Використання практичних кейсів, симуляцій, рольових сценаріїв і стрес-тестів дозволяє сформувати не лише знання, а й готовність діяти швидко, злагоджено та без хаосу.

Важливе місце у посібнику займають алгоритми дій, чек-листи, шаблони повідомлень та документаційне забезпечення системи безпеки. Їх використання дозволяє мінімізувати людський фактор, скоротити час прийняття рішень, забезпечити координацію дій персоналу та перевести реагування з емоційного рівня на процедурний. Саме простота, зрозумілість і практичність рішень стають основою ефективної безпеки в закладі освіти.

Посібник формує сучасне розуміння того, що безпека – це спільна відповідальність усього колективу. Ефективна система реагування можлива лише тоді, коли кожен працівник знає свої функції, розуміє алгоритм дій та здатний працювати як частина єдиного механізму кризового управління. Саме тому головною цінністю посібника є його здатність пояснювати складні безпекові процеси простою, зрозумілою мовою та формувати у педагогів упевненість, професійність і готовність діяти у найскладніших ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архітектура безпеки: психолог біля школи. *Публікація ООН в Україні*. 2025. Київ.
2. Іванова О.С. Взаємозв'язок рівня стресу та самооцінки стресостійкості з копінг-стратегіями поведінки. *Педагогіка, психологія та практика професійної педагогічної освіти*. 2022. № 2.
3. Кирієнко Ф. О. Психологічна безпека дитини в умовах надзвичайних ситуацій: методичні рекомендації для працівників закладів освіти. Черкаси: Вид-во Черкаського національного університету, 2022.
4. Кудінова М. Методологічні засади розвитку стресостійкості здобувачів освіти в умовах військових дій / *Вісник психології Львівського національного університету*. 2022. Вип. 14.
5. Пісоцький В. П. Екстремальна психологія: навчальний посібник для студентів спеціальності «Психологія». Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, 2021.
6. Пісоцький В. П., Горянська А. М., Гришко В. В. Психологічна безпека освітнього середовища в сучасних умовах. *Габітус*. 2024. № 62.
7. Подолання кризових ситуацій в освітньому середовищі: методичні рекомендації для педагогічних працівників. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2019. 96 с.
8. Психологія поведінки в надзвичайних ситуаціях: матеріали науково-практичної конференції. *Відділення психології та педагогіки*. Київ, 2021. 207 с
9. Психологія поведінки в надзвичайних ситуаціях: навчально-методичний посібник / За ред. І. В. Ковбасенко. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. 180 с.

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом КНЗ «ЧОПООП ЧОР»
Зам. №1826 Тираж 100 пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1